## दर्जेदार किचनशेड बांधकामासाठी घ्यावयाची दक्षता

- मातीरहित वाळू चाळू ा वापरावी.
- एज महि याच्या आतील साठ्यातीलच सिमेंटचा वापर जरावा.
- बांधजामासाठी स्वच्छ पाजी व ािर्दिष्ट प्रमाजातील साहित्य, सिमेंट, वाळू, जडी इ. वापरावे.
- वीटांचा आजार, रंज व जजजरपजा पा ा ज्र. वर दर्शविल्याप्रमाजे असावा.
- जिलाव्यासाठी वाळू चाळू ा आजि धुवू ाच वापरावी.
- छताला १४ दिवस, बांधजामाला १० दिवस, जिलाव्याला ७ दिवस व इतर जामां ाा ७ दिवस पाजी मारज्यात यावे.
- छताची सळई व बीमची सळई जािष्ठ अभियंत्याजडू ा तपासू ा घेजे बंध ाजारज आहे.
- छताला जडी १/४ आजि १/२ इंच वापरजे आवश्यज आहे.
- संपूर्ज बांधजामातील वाळूतील मातीचे प्रमाजे ५ टक्जेपेजा जमी असजे बंध ाजाजरज आहे.



सर्व शिक्षा अभियान
सब पढ़ें सब बढ़ें
किचनशेड बांधकाम मार्गदर्शक पुस्तिका

## प्रास्ताविक

सध्या विविध शासजीय योज ांच्या माध्यमातू ा जिल्हा परिषदां ाा मोठ्या प्रमाजात बांधजामे मंजूर होत आहेत. शिजज विभाजही याला अपवाद ाही. जावपातळीवर ज्राम शिजज समिती, जािष्ठ अभियंता (जटसाध ा जेंद्र) व स्थाािज मुज्याध्यापज यांच्या सम वया ो सर्व बांधजामे व्हावीत अशी शास ाची अपेजा आहे, परंतु प्रत्यजात असे चित्र पहावयास मिळत ाही.

जावपातळीवरील ही बांधजामे उत्जृष्ट दर्जाची व्हावीत व ज्राम शिजज समितीला सोप्या भाषेत परंतु सविस्तर माहिती बांधजामाच्या प्रत्येज सुज्म बाबीविषयी मिळावी हा दृष्टिजो ा समोर ठेवू ा सदरची जिच ाशेड बांधजाम मार्जदर्शज पुस्तिजा तयार जरज्यात आलेली आहे. ज्राम शिजज समिती ो स्वत:ची जबाबदारी ओळजू ा आजि या पुस्तिजेचा शासजीय परिपत्रज समजू ा बारजाई ो अभ्यास जरू ा संबंधित बांधजाम जेल्यास ते ािश्चित दर्जेदार होईल यात वाद ाही. तसेच तालुक्याच्या संबंधित अभियंत्याशी चर्चा जरू ा ही बांधजामे उत्जृष्ट व दर्जेदार होज्याच्या दृष्टी ो या पुस्तिजेचा उपयोज होईल.

**लगड आर. बी.**
शिक्षणाधिकारी (प्रा.)
सर्व शिक्षा अभियान,
जिल्हा परिषद, लातूर.

किचनशेड बांधकाम
मार्गदर्शक पुस्तिका
सर्व शिक्षा अभियान
सब पढ़ें सब बढ़ें

## खोदकाम

ज ोजतेही बांधज ाम सुरू ज रज्यापूर्वी त्याचा पाया जोदजे ही महत्त्वाची बाब असते. जमि ीच्या पृष्ठभाजा ुसार साधारजत: दो ा प्रज ारचा पाया जोदला जातो.

१) ज ठीज पृष्ठभाजाच्या जमि ीवर पाया जोदजे.

२) ज ाळी माती अधिज असलेल्या जमि ीवर पाया जोदजे.

ज्या ठिज ाजी योज्य पाया लाजज्याची शक्यता आहे त्याठिज ाजी पायाचे जोदज ाम ज मीत ज मी ४५ सें.मी. (१.५ फुट) ज रजे अपरिहार्य आहे. तसेच ज ाळी माती अधिज असलेल्या ठिज ाजी ज मीत ज मी ९० सें.मी. (३ फुट) पाया जोदजे बंध ाज ारज आहे.

ज ाळ्या मातीत ९० सें.मी. जोदज ाम जे ल्या ांतर जालच्या बाजू ा १ ते १.५ फुट दज्डी भराव ज रू ा त्यावर ६ इंचाचा भरडा वाळूचा थर देवू ा त्यावर पाजी मारावे व धुमस ज रावे. त्या ांतर त्यावर बेड ज ाँक्रि ट टाज ावे व ांतर पुढचे बांधज ाम ज रावे.

जिच ा शेडचा जमि ा स्तरावरचा ाज ाशा व दो हीही प्रज ारच्या पायाच्या जोदज ामाची आजृती व उपचारात्मज पध्दत पुस्तिजे तील पा ा ज्र. ३ वर आजृती ज्र. १ ते ३ मध्ये देज्यात आलेली आहे.

आकृती क्र. १

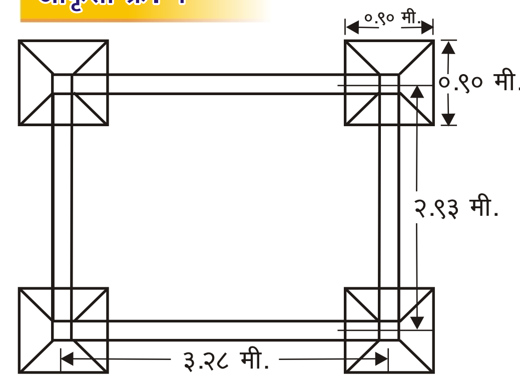


किचनशेडचा जमीन स्तरावरील आराखडा

आकृती क्र. २

खडकाळ जमिनीतील पाया

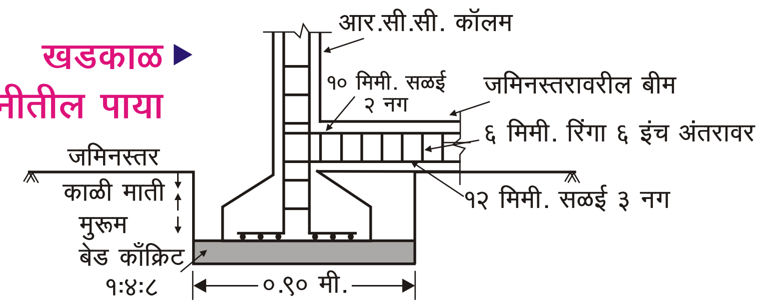


आकृती क्र. ३

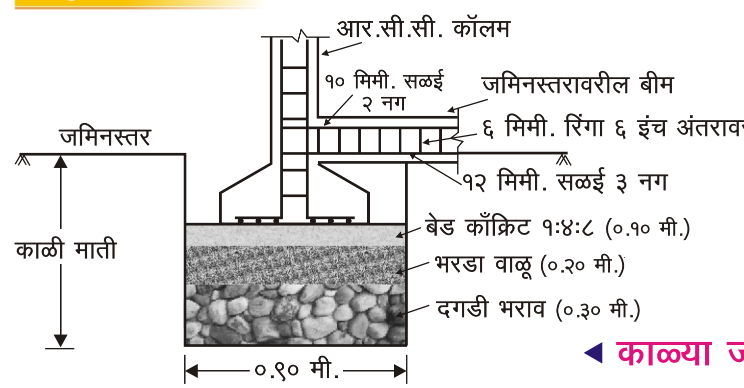


काळ्या जमिनीतील पाया

किचनशेड बांधकाम मार्गदर्शक पुस्तिका
सर्व शिक्षा अभियान सब पढ़ें सब बढ़ें

## आर. सी. सी. फुटींग

जोदज ाम झाल्या ंतर व त्यावर बेड ज ॉंक्रि ट जे ल्या ंतर आर. सी. सी. फुटींज टाज जे अपेजित आहे. आर. सी. सी. फुटींज ही १० मिमी. जाडीच्या सळईचे व प्रत्येज बाजू ो ६ ाज असजे अपेजित आहे. अर्थातच फुटींज्च्या पूर्ज जाळीत ६ + ६ दो हीही बाजू ो बांधजी ज रू ा सळई टाज जे आवश्यज आहे. सदर जाळी ज शी असावी याबाबतचे मार्जदर्श ा रेजाचित्र पा ा ज्र. ५ वर आजृ ती ज्र. ४ मध्ये दर्शविज्यात आले आहे.

## अभियंत्याकडून तपासणी

आजृ तीत दर्शविल्याप्रमाजे जमी ा स्तरापर्यंतची फुटींज्ची बांधजी ज रू ा झाल्या ंतर पहिल्या टप्प्यात ज ॉंक्रि ट जमी ा स्तरापर्यंत १:१.५:३ या प्रमाजात भरजे आवश्यज आहे. पहिल्या टप्प्यातील जमी ा स्तरापर्यंतची सळई ही ज ॉंक्रि ट भरजेपूर्वीच तालुक्याच्या संबंधित ज ाष्ठ अभियंत्याज डू ा तपासू ा घेजे बंध ाज ारज राहील याची ोंद घेऊ ा ज ाष्ठ अभियंत्या ो परवा ाजी दिल्या ंतरच पुढील बांधज ाम ज रावे.

## कॉलम व छताचे बांधकाम

फुटींज झाल्या ंतर जमी ा स्तरापासू ा चारही ज ॉलम छत स्तरापर्यंत भरू ा घ्यावेत. चारही ज ॉलम छत स्तरापर्यंत भरल्या ंतर छत हा आर. सी. सी. चा असल्यामुळे ाज ाशात दर्शविल्या ुसार छत भरजे आवश्यज आहे. छतावरील पावसाचे पाजी योज्य प्रज ारे वाहू ा जाईल अशा प्रज ारे छताला १ फुटाचा उतार देजे आवश्यज आहे. छत टाज ज्यापूर्वी छताच्या सळईची बांधजी जे ल्या ंतर संबंधित ज ाष्ठ अभियंत्याज डू ा सळई तपासू ा घेजे हे ज्राम शिजज समितीस बंध ाज ारज राहील. छत भरल्याशिवाय वीटज ामास सुरूवात ज रू ाये.

आकृती क्र. ४

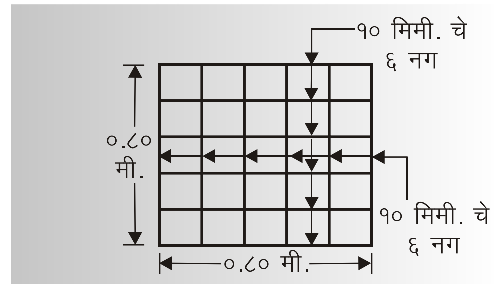


◀ फुटींगची जाळी सळई बांधी

आकृती क्र. ५

कॉलम व फुटींग व जमिनस्तरावरील बीमची सळई दर्शविणारा नकाशा ▶

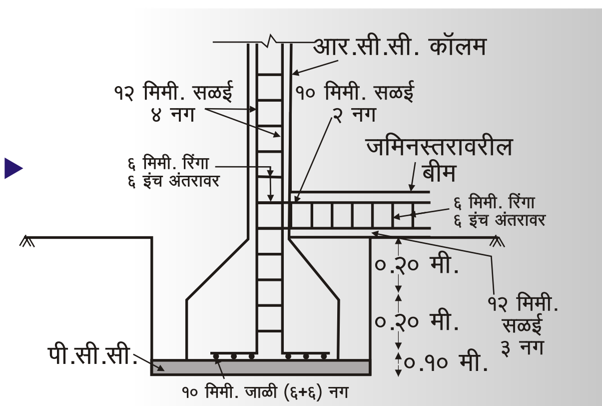


आकृती क्र. ६

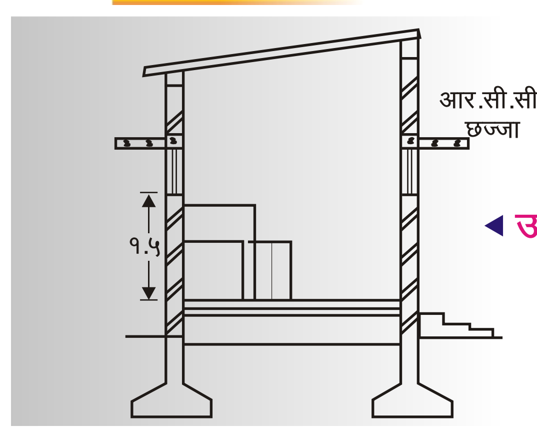


◀ उताराचे छत दर्शवणारा नकाशा

किचनशेड बांधकाम मार्गदर्शक पुस्तिका
सर्व शिक्षा अभियान सब पढ़ें सब बढ़ें

## लिंटेल

छताचे ज ाम झाल्या ंतर विहित ठिज ाजी जिडज ी व दरवाजा यांच्यावर वीटज ाम ज रीत असता ा प्रत्येज जिडज ी व दरवाज्यावर आर. सी. सी. चे लिंटेल दरवाजे व जिडज ीच्या रूंदीपेजा दो हीही बाजू ो ६ इंच अधिज होईल इतज े भरू ा घेजे अपेजित आहे. पा ा ज्र. ७ वरील आज ृती ज्र. ७ मध्ये दर्शविल्याप्रमाजे लिंटेल व छज्जाचे बांधज ाम होईल याबाबतची दजता घेज्यात यावी.

## छताखालील बीम व छताचे सेंट्रींग

आर. सी. सी. च्या छताजाली वीटज ाम ०.२३ x १५ सेंमी. मापाचे चारही बाजू ो बीम टाज जे अपेजित आहे. आर. सी. सी. च्या छताजालचा बीम आजि छत हे एज दाच भरजे आवश्यज आहे. याविषयीची सविस्तर माहिती व रेजाचित्र पृष्ठ ज्र. ७ वर आज ृती ज्र. ८ मध्ये दर्शविज्यात आलेली आहे. छतास सेंट्रींज ज रता ा लाज ूड अथवा लोजंडी प्लेटा ह्या दर्जेदार असजे आवश्यज आहे. छताचे ज ाँक्रिट टाज ज्यापूर्वी लाज डी फळ्या अथवा सेंट्रींज प्लेटां ा ऑईल लावजे आवश्यज आहे. तसेच सेंट्रींजमध्ये ज ोठेही छिद्रे असू ायेत याची ज ाळजी घ्यावी.

सेंट्रींजला ज मीत ज मी १० सेंमी. व्यास असलेल्या बल्ल्यां ा टेज ज द्यावे. छत टाज ज्यापूर्वी रूममध्ये बेड टाज जे बंध ाज ारज आहे. रूममध्ये बेड ज रू ा ३ ते ४ दिवस पाजी मारल्या ंतरच छताची सेंट्रींज लावावी. दो ा बल्ल्यामधील अंतर हे १ मी. पेजा जास्त असू ाये.

आकृती क्र. ७

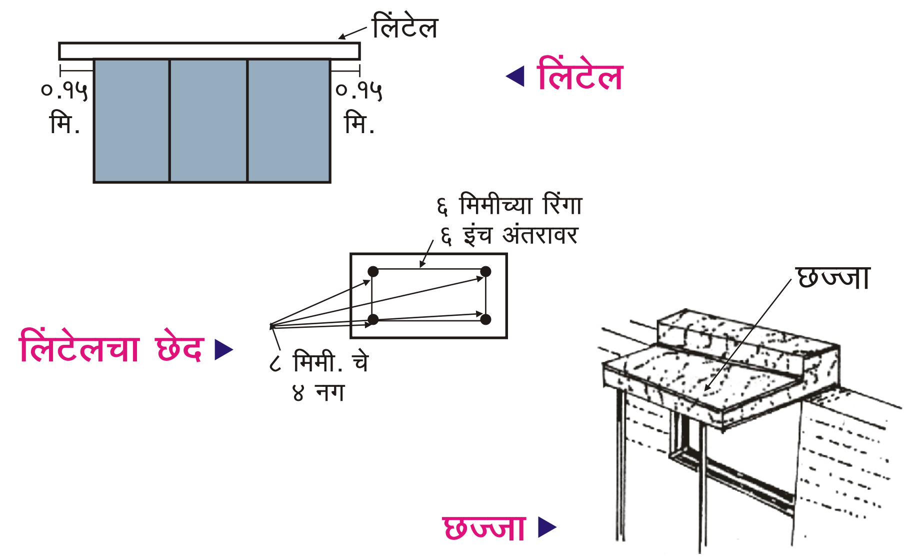


आकृती क्र. ८

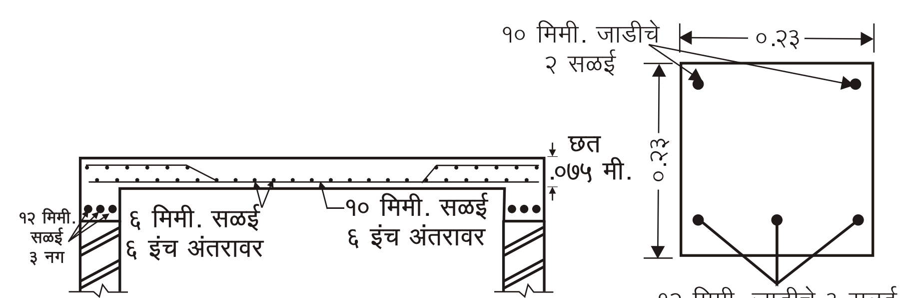


छत व छताखालील बीम

छताखालील बीमचा काटछेद

## खिडक्या व दरवाजे

बांधज ामाची सुरूवात जेल्या ांतर त्वरीत चौज ट व जिडक्याच्या लोजंडी पटाचे आदेश दिल्यास आपजास वेळेवर चौज ट व जिडक्या मिळू शज तील. दरवाजे व जिडक्याच्या चौज टी ज ुजू ायेत या दृष्टीजो ाातू ा ावी ा तंत्रज्ञा ााचा वापर ज रू ा ब ाविज्यात आलेल्या आर. सी. सी. च्या चौज टी वापरज्याची तरतूद जि च ाशेडच्या अंदाजपत्रज ात ज रज्यात आलेली आहे. दरवाजे व जिडक्या दो हीची पट हे लोजंडी असजे अपेजित असू ा ते ब ावू ा घेता ाा व बसवज्यापूर्वी जालील बाबींची तपासजी ज रजे आवश्यज आहे.

- पटाचे अँज्ल व ब्रेसिंज ाज ाशात दर्शविल्याप्रमाजे २५x२५x४ मिमी. जाडीचे असावेत.
- जिडज्ी व दरवाजाच्या पटाचा पत्रा २० जेजचा असजे आवश्यज आहे.
- जिडज्ीच्या प्रत्येज पटाला ३ इंजिस असजे आवश्यज आहे व दरवाजाचा पट जर एजेरी असेल तर ४ इंजिस व पट दुहेरी असतील तर प्रत्येजी ३ इंजिस असजे बंध ाज ारज राहील.
- दरवाज्यास २ पट असतील तर एज ा पटाला आतल्या बाजू ो टॉवर बोल्ट असजे आवश्यज आहे.
- आतील व बाहेरच्या ज डी व ज ोंड्या मजबूत व भक्ज म असाव्यात.
- जिडक्यांच्या पटां ाा स्टॉपर बसविजे बंध ाज ारज आहे.
- जिडज्ीचे पट बाहेरच उघडजे बंध ाज ारज आहे.
- बांधज ाम १०० टक्जे पूर्ज झाल्यावर जिडक्या व दरवाज्याची पटे पूर्जपजे उघडतील याची जबरदारी घ्यावी.
- जिडज्ीच्या पटाचे अँज्ल व ब्रेसिंज्ची सविस्तर माहिती व सविस्तर रेजाचित्र पा ा ज्र. ९ वर आज्ृती ज्र. ९ मध्ये दर्शविज्यात आली आहे.

आकृती क्र. ९

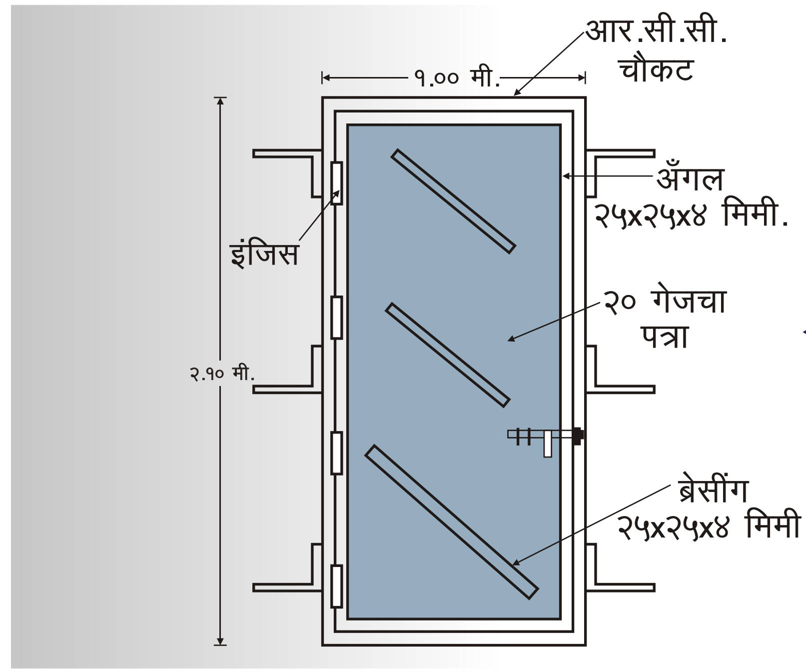


◄ दरवाजा

खिडकी ►

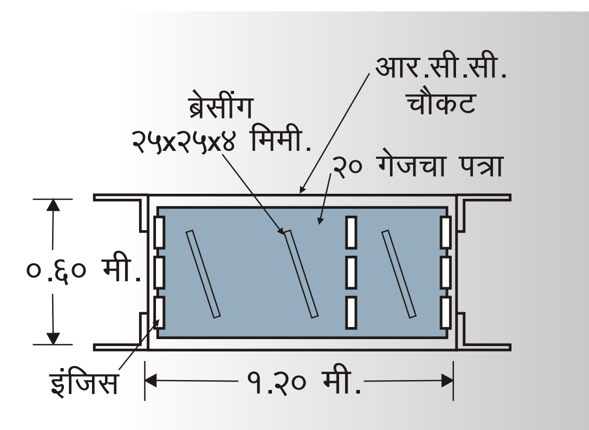

## वीट बांधकाम

- छत भरल्या ंतरच जिडक्या व दरवाजाची चौजट बसवू ा वीटजाम जरावे.
- वीट दर्जेदार व जजजर असावी.
- वीटाचा आजार ९ इंच x ४.५ इंच x २.२५ इंच असावा.
- दो ा वीटा हातात घेऊ ा एजमेजावर आदळल्यास धातूच्या आवाजासारजा आवाज यावा व वीट फुटू ाये.
- २ ते २.५ फुट उंचीवरू ा जठीज पृष्ठभाजावर वीट पडल्यास ती फुटू ाये.
- वीट जच्ची जिंवा अधिज भाजलेली असू ाये.
- वीटांचा रंज लालबूंद असावा.
- वीट पाज्यात २४ तास बुडवू ा ठेवल्यास २४ तासा ांतर पाज्याचे शोषज वीटेच्या वज ााच्या २० टक्जे पेजा अधिज असू ाये.
- बांधजाम उभे व आडव्या वळंब्यात यावे.
- वीट बांधजाम जरीत असता ाा वाळू चाळू ा १:६ याप्रमाजे माल जालवू ा वीट बांधजाम जरावे.
- दरवाजाच्या समोर दरवाजाच्या एज फुट अधिज लांबीच्या व योज्य उंचीच्या पायऱ्या बांधजे बंध ाजरज आहे.

किचनशेड बांधकाम
मार्गदर्शक पुस्तिका

आकृती क्र. १०

स्टँडर्ड मापाचे वीट ▶

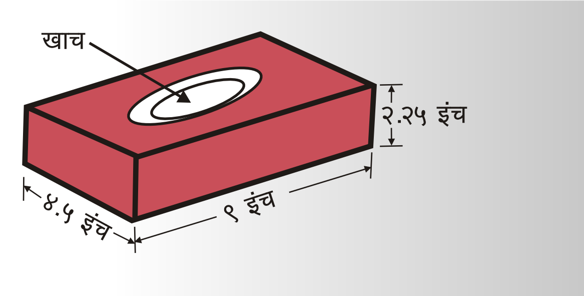


आकृती क्र. ११

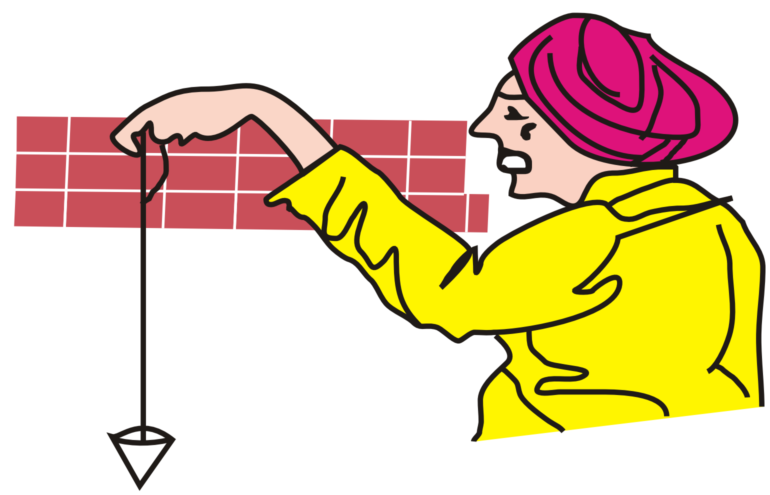

## झरोका (धुराडे)

जिच ाशेडमध्ये लाज डी सरपज वापरल्यामुळे त्याचा धूर योग्य रिती ो जोलीबाहेर जावा या दृष्टी ो छताच्या जाली चारही भिंतीवर ९ x ४ इंचांचे झरोजे (धुराडे) सोडजे अपेजित आहे.

## ओटा व पाण्याची विल्हेवाट

स्वयंपाज ासाठी लाजजारे साहित्य ठेवज्यासाठी, धा य साठवज्यासाठी व सरपजासारजे इतर साहित्य ठेवज्यासाठी जिच ाशेडच्या आतील बाजूस जडप्पाचा योग्य उंचीचा ओटा बांधजे बंध ाजारज आहे. पृष्ठ ज्र. १३ वर आजृती ज्र. १३ मध्ये ओट्याचे रेजाचित्र दर्शविज्यात आलेले आहे.

जिच ाशेडच्या एजा जोपऱ्यात भांडी धुज्यासाठी अस्वच्छ पाजी बाहेर जाज्यासाठी सुविधा जरजे आवश्यज आहे. त्यासाठी पाजी पूर्जपजे वाहू ा जाईल एवढा उतार ठेवू ा पृष्ठ ज्र. १३ वर आजृती ज्र. १३ मध्ये दर्शविल्याप्रमाजे रच ा जरावी.

## फरशी

जिच ाशेडमध्ये शहाबाद फरशी जरज्यापूर्वी ३ इंच जाडीचे बेड जाँक्रिट जरजे अपेजित आहे. ती ा ते चार दिवस पाजी मारल्या ांतरच त्यावर शहाबाद फरशी अंथरू ा त्यांची जोडजी जरावी. फरशीची जाडी २५ ते ३० मिमी. असजे अपेजित आहे. जमी जाडीची अथवा जडबडीत फरशी वापरज्यात येऊ ाये.



किचनशेड बांधकाम मार्गदर्शक पुस्तिका

आकृती क्र. १२

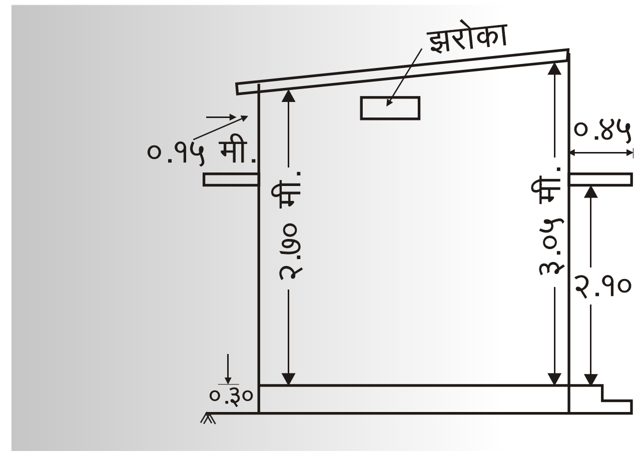


◄ झरोका

आकृती क्र. १३

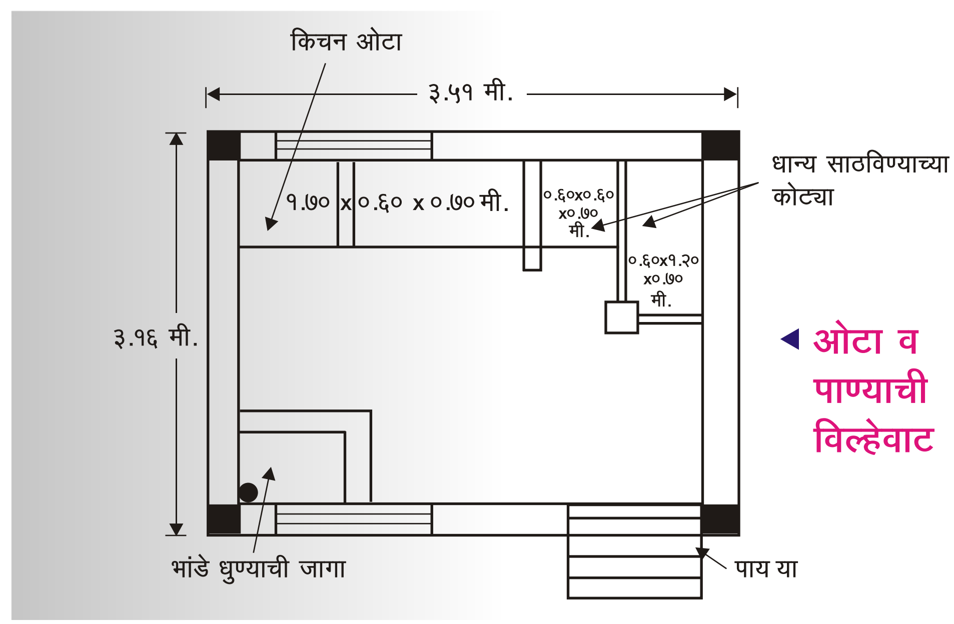


◄ ओटा व पाण्याची विल्हेवाट

## गिलावा व रंगकाम

जिच ाशेडला जिलावा जरता ा जालील बाबींची दजता घ्यावी.

- जिलावा जरज्यापूर्वी वाळू चाळू ाच वापरावी.
- जिलाव्यासाठी सिमेंट व वाळूचे प्रमाजे १:४ असावे.
- जोजत्याही परिस्थितीत वाळूतील मातीचे प्रमाज ५ टक्जे पेजा जमी असावे.
- ५ ते १० टक्जे पर्यंत जर वाळूत मातीचे प्रमाज असेल तर ती वाळू स्वच्छ धूवू ा वापरावी.
- १० टक्जे पेजा अधिज मातीचे प्रमाज असलेली वाळू जिलाव्यासाठी वापरज्यात येऊ ाये.
- जिलावा झाल्या ांतर दरवाजे व जिडजीच्या चौजटी व व्हेंटीलेटर यांच्यावर विजरू ा पडलेली जिलाव्याची घाज पूर्जपजे स्वच्छ जरावी.
- दरवाजे व जिडक्याच्या पटां ा प्रे जलर (जजजा रंज) देजे अपेजित आहे. इतर रंज वापरू ाये.
- बांधजाम संपल्या ांतर बाहेरच्या बाजू ो फरशी ते छतापर्यंत बो ाव्हाईट रंज आजि फरशीपासू ा जमि ाीपर्यंत चारही बाजू ो जाळा (दजडी) रंज देजे बंध ाजारज आहे.
- आतल्या बाजू ो फरशीच्या वरील बाजूस चारही भिंतीं ा चु याचा रंज देजे बंध ाजारज आहे.



सर्व शिक्षा अभियान
सब पढ़ें सब बढ़ें
किचनशेड बांधकाम
मार्गदर्शक पुस्तिका

## किचनशेड बांधकामासाठी चेकलिस्ट

जिच ाशेडच्या अंतिमीजरजाच्या वेळेस सर्व जामे जालील पडताळा सूचीप्रमाजे पूर्ज झाली आहेत जिंवा ाहीत हे तपासले जाईल. याची जाजीव ठेवू ा बांधजाम जरावे.

| क्र. | विवरण | होय/नाही |
|---|---|---|
| १ | दरवाजे व जिडक्यां ा ािर्दिष्ट आजाराचे पत्रे, अँज्ल, स्टॉपर, हँडल, जडी जोंड्या बसवल्या आहेत जाय? | |
| २ | दरवाजे व जिडक्यां ा रंज देज्यापूर्वी घासू ा जाढले आहे जाय व ािर्दिष्ट रंज दिला आहे जाय? | |
| ३ | दरवाजा व जिडक्याचे पट पूर्जपजे बाहेरू ा उघडतात जाय? | |
| ४ | दरवाजे व जिडक्यां ा टॉवर बोल्ट व स्टॉपर लावले आहेत जाय? | |
| ५ | जमी ा पातळीपासू ा जमी ाीजाली ६ इंचापर्यंत जिलावा जेला आहे जाय ? | |
| ६ | दरवाज्याच्या समोर योज्य आजाराच्या पायऱ्या बांधल्या आहेत जाय? | |
| ७ | जिच ाशेडला बाहेरच्या व आतल्या बाजू ो ािर्दिष्ट रंज दिला आहे जाय? | |
| ८ | जिच ाशेडचे बांधजाम अंदाजपत्रजीय तरतुदीप्रमाजे जेले आहे जाय? | |